

MOTYWOWANIE UCZNIÓW DO NAUKI

Większość z nas szuka odpowiedzi na nurtujące nas pytanie: Co decyduje o skutecznym nauczaniu? - odpowiedź jest jednoznaczna, że jest to motywacja. Nawet najwyższy poziom inteligencji ogólnej, połączony z umiejętnościami, dobrze przystosowanymi do określonych warunków działania, może okazać się bezskuteczny z braku motywu działania. Aby osiągnąć efekty nauczania szkolnego, uczeń musi chcieć się nauczyć, musi posiadać jakiś cel, który pragnie osiągnąć przez naukę szkolną. Jeśli uczeń nie będzie dążył do tego, aby się czegoś nauczyć, to mimo stosowania najlepszych środków przekazywania wiedzy, nie uzyskamy tego, aby opanował ją trwale lub też stosował w praktyce.

Motywacja jest to proces powstawania, podtrzymania i ukierunkowania działania; podtrzymuje ona określone zachowania ludzi mające doprowadzić do osiągnięcia określonych celów. Proces ten zachodzi, gdy spełnione są dwa warunki:

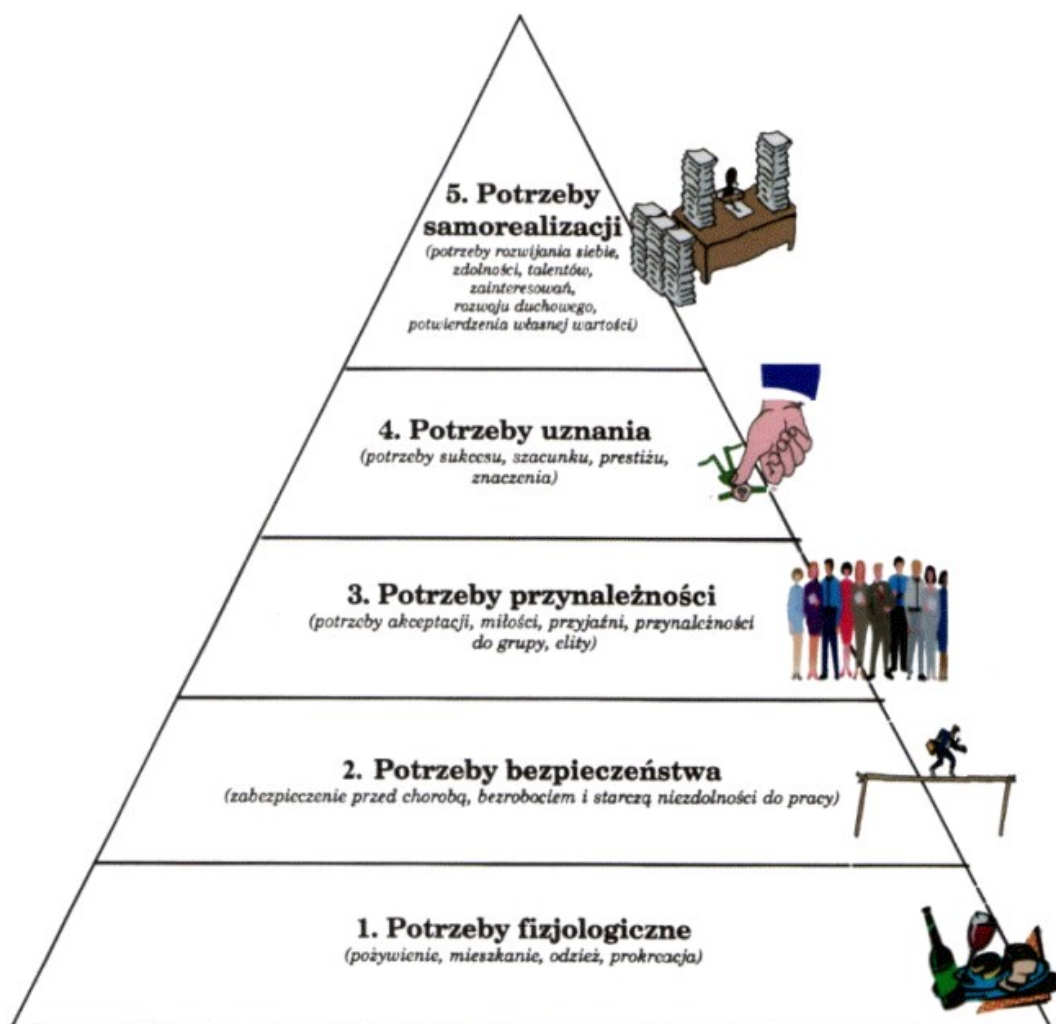
1. osiągnięcie celu musi być postrzegane przez człowieka jako użyteczne
2. prawdopodobieństwo realizacji celu przez jednostkę musi być wyższe od zera

Przekładając to na praktykę szkolną pojęcie motywacji ucznia stosowane jest do wyjaśnienia, do jakiego stopnia uczniowie poświęcają uwagę i wysiłek na rozmaite przedsięwzięcia požądane przez ich nauczyciela albo niepożądane. Dotyczy ona subiektywnych doznań ucznia, jego chęci angażowania się w lekcję i czynności uczenia się oraz powodów zaangażowania.

Motywacja jest rzeczą nabywaną w trakcie rozwoju człowieka. Według badań zamięłowanie do nauki u dzieci obniża się stale od trzeciej klasy szkoły podstawowej. Początkowo dziecko postrzega naukę jako coś ekscytującego, pobudzającego do działania. Niestety z czasem staje się mozolną pracą.

Popularnym modelem motywacji jest hierarchia potrzeb ludzkich Abrahama Masłowa. Porządek wg Masłowa wskazuje, że potrzeby muszą być zaspokajane w określonym porządku np. od ucznia, który przychodzi do szkoły głodny i zmęczony, nie należy oczekiwać zaangażowania w pracę na lekcji. Aby skutecznie motywować uczniów, należy zajmować się jednocześnie ich potrzebami z niższych pięt hierarchii i tymi z wyższych, ściślej powiązanymi z nauką szkolną. Potrzeby zajmujące wyższą pozycję w hierarchii aktualizują się dopiero, gdy zostaną zaspokojone potrzeby „niższego szczebla” (bardziej elementarne).

Motywacja do nauki a piramida potrzeb Maslow'a

Motywacja uczniów do nauki jest ważnym problemem dla nauczycieli, ponieważ wielu z nich nie przejawia chęci do nauki z wielu różnych powodów. Zadaniem współczesnego nauczyciela jest znalezienie skutecznych sposobów zmotywowania uczniów do nauki.

Czynniki wpływające na rozwój motywacji uczniów można podzielić na trzy grupy:

- Dotyczącą rodziców
- Dotyczącą nauczycieli
- Dotyczącą uczniów

Dotyczące nauczycieli: pochwały; nagrody; sposób prowadzenia zajęć (atrakcyjne metody); przyjazna atmosfera pracy, atrakcyjność lekcji; dobre oceny; pozytywne uwagi; dobra baza dydaktyczna; możliwość rozwijania zainteresowań; kompetencje; dobry kontakt z nauczycielem; wzajemny szacunek; umiejętność wysłuchania ucznia; tempo lekcji

dostosowane do możliwości uczniów; systematycznie sprawdzane prace domowe; łagodność; aktywna postawa; konsekwencja w działaniu; docenianie wkładu pracy ucznia; przekazywanie uwag w cztery oczy; podwyższanie wymagań; odwoływanie się do zainteresowań uczniów ich potrzeb;

Dotyczące rodziców - dobra atmosfera domowa, sukcesy rodziców, wykształcenie rodziców, satysfakcja – zadowolenie rodziców, pochwały, nagrody materialne, kary, poczucie bezpieczeństwa, warunki do nauki, dobre relacje między rodzicami i dziećmi, status społeczny rodziców, duma rodziców ze swego dziecka, wysokie wymagania rodziców, aspiracje rodziców, autorytet, rozbudzanie zainteresowań, wspieranie dziecka, tolerancja, mądra miłość rodzicielska, akceptacja dziecka, stymulowanie rozwoju dziecka, system wartości uznawany przez rodziców

Dotyczące uczniów: dobra samoocena, zainteresowania, chęć zdobycia uznania u uczniów i nauczycieli, zadowolenie ze swoich osiągnięć, rywalizacja w klasie, chęć osiągnięcia celu, zdrowie fizyczne i psychiczne, dobre oceny, wcześniejsze pozytywne doświadczenia, satysfakcja z osiągnięć, samodyscyplina, samodzielność, umiejętność współpracy, wiara we własne możliwości, pochwała ze strony nauczyciela, uzyskanie promocji do następnej klasy, poczucie zadowolenia z siebie, ciekawość świata i wiedzy, pochwała rodziców, zdobycie dobrego zawodu, stypendia, indywidualne cechy charakteru, wytrwałość w dążeniu do celu, zdolność radzenia sobie z porażkami, chęć dorównania innym, chęć zaspokojenia oczekiwań, osiągnięcia sukcesu, dowartościowanie się, zaspokojenie własnych ambicji, zwrócenie uwagi na siebie, chęć nagrody, predyspozycje i zdolności;

Korzyści z motywowania uczniów do nauki:

dla nauczyciela: sprawniejsza praca; satysfakcja z pracy; podejmowanie nowych wyzwań; zadowolenie z osiągnięć uczniów; efektywniejsze wykorzystanie czasu pracy; pochwały od zwierzchników, rodziców; autorytet nauczyciela; możliwość pracy pozalekcyjnej (koła zainteresowań); udział uczniów w konkursach i olimpiadach; motywacja do dalszej pracy w zawodzie; poszukiwanie nowych metod pracy; dobra samoocena;

dla szkoły: promocja szkoły; prestiż szkoły; rozwój szkoły; zwiększony nabór; podniesienie jakości pracy szkoły; łatwość pozyskiwania sponsorów; dobra atmosfera w szkole; uznanie w oczach organów prowadzących i nadzorujących;

Działania, które powodują utratę motywacji u ucznia:

- niesprawiedliwa ocena,
- wygórowane wymagania,
- osobista niechęć do ucznia,
- lekceważenie potrzeb ucznia,
- krytyka osoby a nie jego działań,
- nauczyciel przyjmuje rolę eksperta,
- porównuje z innymi,
- nudna lekcja,
- nieatrakcyjne metody nauczania

Nauczyciele rozmawiając o motywacji, zadają sobie różnorodne pytania. W jakich warunkach tworzy się motywacja i co zrobić, aby ją rozbudzić? Jak wyzwolić u swoich uczniów

wewnętrzny pęd do nauki? Uczenie jest bardzo ważne, ale nie jest tak istotne jak wzbudzenie chęci do nauki. Motywacja wobec tego odgrywa zasadniczą rolę w skutecznym nauczaniu.

Wpływ motywów na przebieg procesu myślenia zaznacza się wyraźnie w trakcie nauki szkolnej. Uczeń o silnej motywacji stara się rozwiązać zadania trudne, szukając wszystkich możliwych sposobów, przeprowadzając wnikliwe rozumowanie, mobilizując do pomocy całą swoją wiedzę. Uczeń o słabej motywacji rezygnuje z rozwiązania takiego zadania. Dzięki silnej motywacji nawet słabemu uczniowi udaje się pokonać trudności i osiągnąć dobre lub zadawalające wyniki w nauce

Ucznia można motywować do działania przez dwa rodzaje motywacji: dodatnią i ujemną. Motywacja dodatnia występuje w momencie, gdy jednostka pragnie coś osiągnąć, a ujemna wtedy, gdy trzeba czegoś unikać. Pragnienie jest przykładem motywacji dodatniej, a niechęć lub obawa ujemnej.

Brak motywacji powoduje, że uczeń nie przeznaczając wystarczającej ilości czasu na uczenie się, nie wykonuje prac domowych, a przy odpytywaniu nie liczy na posiadaną wiedzę, lecz na własny spryt i podpowiedzi kolegów.

Funkcję stymulującą spełniają oceny stawiane przez nauczyciela pod warunkiem, że są one sprawiedliwe i odzwierciedlają rzeczywiste osiągnięcia uczniów. Motywami uczenia się są niekiedy procesy emocjonalne. Pozytywną funkcję spełniają emocje związane z zainteresowaniem, zapalem do nauki, życzliwym nastawieniem wobec nauczyciela, chęcią wyróżnienia się.

Motywy uczenia się są różnorodne i zmieniają się z wiekiem. Każde dziecko od najmłodszych lat ma potrzebę uczenia się. Dążenie do jej zaspokajania staje się dla dziecka motywem działania. Naturalny zapal do uczenia się utrzymuje się na ogół w pierwszej klasie. Dzieci są zafascynowane procesem uczenia się, lubią zaspokajać oczekiwania nauczyciela, chętnie wykonują wszystkie prace, które wymagają od nich aktywności. Zadaniem nauczyciela w tym czasie jest pielęgnowanie owego naturalnego zapalu, co wymaga dużej znajomości psychiki dziecka i wycucia pedagogicznego. Pomocą są tu atrakcyjne formy organizacji pracy, stosowanie zajęć wielopoziomowych, ciekawe środki dydaktyczne, a przede wszystkim indywidualizacja nauki domowej. Gwarantuje to rozwój zainteresowań, a przez to wzmoczoną aktywność i pełniejsze przyswojenie przekazywanych informacji.

Oprócz tych czynników stymulujących poziom motywacji, istotną rolę odgrywa postawa nauczyciela. Od jego umiejętności nawiązywania kontaktu z dziećmi, znajomości ich psychiki i uwarunkowań środowiskowych zależy wiele. Dziecko w wieku młodszo szkolnym jest niesłuchanie czułym partnerem we wszystkich układach interpersonalnych, rejestrującym zachowania nauczyciela z zadziwiającą dokładnością.

W tym okresie nauczyciel jest dla ucznia wzorem, autorytetem. Dlatego nie można pozwolić, by dziecko przeżyło moment rozczarowania spowodowany nietaktowną uwagą bądź pochopną oceną. Może on zdecydować o stosunku dziecka do całej instytucji szkolnej.

Z wiekiem motywacja staje się coraz bardziej świadoma, a potem coraz bardziej perspektywiczna, to znaczy dotycząca celów odległych, a nie tylko uzyskania dobrych ocen na świadectwie. W uczeniu się starszych dzieci odgrywają rolę rozmaite propozycje klasyfikacji motywów uczenia się szkolnego. Zdaniem Józefa Pietera główne motywy skłaniające ucznia do nauki to:

- ❖ wpływ sugestywny nauczyciela
- ❖ obawa przed złą oceną i karą
- ❖ ciekawość i zainteresowanie
- ❖ ambicja
- ❖ siła nawyku
- ❖ praktyczna przydatność wiedzy

- ❖ potrzeba uzyskania dobrego świadectwa szkolnego
- ❖ motywy ideowe i światopoglądowe

O wyborze któregoś motywu decydują cechy osobiste ucznia. Istnieje jednak zależność między sposobem oddziaływania wychowawczego szkoły a dominacją określonej kategorii motywacji uczenia się.

Są określone działania, które nauczyciel może przedsięwziąć, aby zwiększyć motywację ucznia. Są to:

- ❖ **Poziom napięcia jakie w uczniach wytwarza osiągnięcie danego celu uczenia się.** Napięcie jest połączone ze stresem. Jeśli uczniowie uznają, że postawione przed nimi zadanie jest zbyt łatwe, już im znane, nie włożą zbyt wiele pracy w jego wykonanie. Jeżeli natomiast zadanie okaże się zbyt trudne, stresujące, stres będzie dominował nad uczniem. Umiarkowany poziom napięcia pobudza do uczenia się. Ważne jest również pomaganie uczniom w ustanawianiu sobie celów. Uczniów, którzy postawili sobie zbyt ambitne cele, należy zachęcić, by sprawę przemyśleli i wyznaczyli sobie cele bardziej realistyczne. Natomiast uczniów, którzy zwykle stawiali sobie łatwe cele, trzeba namówić, żeby podnosił poprzeczkę.
- ❖ **Koloryt emocjonalny.** Uczniowie wkładają w uczenie mniej albo więcej wysiłku, w zależności od tego, czy środowisko dydaktyczne i określona sytuacja dydaktyczna są przyjemne, czy nieprzyjemne. Nauczyciel może nadawać zadaniu lub sytuacji koloryt emocjonalny pozytywny, negatywny lub neutralny. Ważne jest, że jeśli posłużyliśmy się nieprzyjemnym kolorytem emocjonalnym, żeby wzmocnić motywację do ukończenia trudnego zadania, to tak szybko, jak tylko możliwe, należy wrócić do przyjemnego kolorytu emocjonalnego.
- ❖ **Poziom poczucia sukcesu.** Poczucie sukcesu jest powiązane ze stopniem trudności zadania i włożonym w nie wysiłkiem. Zadania zbyt łatwe wymagają niedużego wysiłku, nie przynoszą poczucia sukcesu, w efekcie więc nie motywują uczniów. Zadania zbyt trudne także nie mają wartości motywacyjnej. Skuteczny nauczyciel wie jak dostosować stopień trudności zadania do danego ucznia. Efektywni nauczyciele pomagają uczniom dostrzec związku pomiędzy wkładem pracy i wysiłkiem, a powodzeniem i osiągnięciami.
- ❖ **Poziom zainteresowania.** Zarówno materiał nauczania, jak i sposób pracy nad nim stwarza nauczycielowi duże możliwości nawiązywania do zainteresowań uczniów. Niektóre zajęcia, takie jak gry, układanki, są pociągające dla uczniów i same przez się motywują ich. Urozmaicenie nauki wycieczkami, inscenizacjami, muzyką, wizytami interesujących ludzi, w połączeniu z różnymi metodami podtrzymuje zainteresowanie szkołą i nauką.
- ❖ **Sprężenie zwrotne.** Informacje zwrotne dotyczą zarówno tego, co uczeń powinien poprawić, jak i tego, co wykonuje dobrze. Sprężenie zwrotne to coś więcej niż oceny wystawiane na świadectwach, musi następować szybciej i dotyczyć szczegółów. Informacja zwrotna powinna:
 - trafiać do ucznia jak najszybciej
 - być konkretna
 - dotyczyć bezpośrednio czynności, zamiast wynikać z odgadywania intencji kryjących się za postępowaniem ucznia
 - dostosowana do stopnia zaawansowania ucznia, nie za bogata i nieskomplikowana

- kłaść nacisk na pochwały. Należy dowartościować błędne wypowiedzi i wykonane czynności, naprowadzać, podpowiadać, wskazywać, utrzymać ucznia w poczuciu odpowiedzialności
- w przypadku informacji o błędzie wskazywać prawidłowo wykonaną czynność
- kierować uwagę ucznia na proces wykonywania zamiast na rezultat czynności.

Bez chęci do nauki nie można tak naprawdę nauczyć się niczego, dlatego tak ważna jest znajomość różnych sposobów motywowania uczniów. Hanna Hamer proponuje następujące techniki motywujące ucznia do nauki:

1. Stwórz luźną atmosferę podczas lekcji, demonstruj poczucie humoru, żartuj: spraw by nauka w zabawie stała się przyjemnością.
2. Szanuj odmienne zdanie uczniów i zachęcaj ich do samodzielnego, krytycznego, twórczego myślenia.
3. Staraj się być lubianym nauczycielem.
4. Reaguj na potrzeby uczniów, np. kiedy mówią , że czegoś nie rozumieją lub są zmęczeni czy zniechęceni.
5. Stosuj pomoce audiowizualne.
6. Dostosowuj metody nauczania do stylów uczenia się uczniów.
7. Dbaj, aby poziom motywacji uczniów nie był zbyt niski (wtedy nic nie robią), ani za wysoki (wtedy dochodzi do dezorganizacji myślenia i działania, zwłaszcza w sytuacjach trudnych).
8. Obniżaj w grupie uczniów poziom napięcia i lęku; im wyższy lęk, tym mniejsza sprawność intelektualna.
9. Próbuj zaciekać uczniów i rozwijać ich zainteresowania; motywacje poznawcze (pragnienie wiedzy i rozumienia) dają znacznie lepsze i trwalsze efekty niż czysto egocentryczne (rywalizacja, pokazanie swojej wyższości) i zewnętrzne (nauka dla stopnia i sprawienia przyjemności innym osobom).
10. Oczekuj od uczniów tego, co w nich najlepsze i mów im o tym.
11. Dostosuj wymagania do górnej granicy możliwości uczniów: niech mają poczucie osiągalności celu, ale przy dużym wysiłku; tylko wtedy bowiem nauka może być dla nich w pełni satysfakcjonującym wyzwaniem.
12. Przypominaj uczniom, że niepowodzenia i błędy to normalny etap na drodze do doskonalenia się.
13. Ucz wyciągania konstruktywnych wniosków z porażek.
14. Zachęcaj do odnoszenia sukcesów.
15. Omawiaj konkretne korzyści, jakie można odnieść z każdej lekcji.
16. Chwal uczniów często; także za najdrobniejsze osiągnięcia.
17. Nagradzaj współpracę.
18. Przyznawaj się do błędów, okazuj, że jesteś omylny, ponieważ to zwiększa sympatię uczniów do ciebie i modeluje zachowanie uczniów (stanowi wzór do naśladowania).
19. Utrzymuj własną motywację do pracy na wysokim poziomie: bądź entuzjastyczny.
20. Kontroluj własny poziom stresu.

RECEPTA DLA NAUCZYCIELA NA SUKCES UCZNIĄ

1. Przekonaj ucznia, że naprawdę lubisz go uczyć.
 2. Mów jasno, głośno, wyraźnie, z zapalem.
 3. Dbaj o właściwe tempo mówienia.
 4. Bądź swobodny i baw się razem z uczniem podczas nauki.
 5. Okazuj mu zaufanie.
 6. Wyraźnie określ cele.
 7. Bądź przygotowany do lekcji.
 8. Przygotowuj ciekawe pomoce naukowe.
 9. Ogranicz do minimum czynniki rozpraszające uwagę.
 10. Dbaj o dobry nastrój ucznia.
 11. Przypominaj informację, kiedy uczeń zaczyna ją zapominać.
 12. Polegaj na nim, stawiaj na niego, wierz w jego możliwości.
 13. Bądź dla niego oparciem, bądź po jego stronie.
 14. Nie oszukuj go, dotrzymuj przyrzeczeń.
 15. Udzielaj odpowiedzi na najtrudniejsze pytania.
- Jeśli coś mu się nie uda, zrozum go i zachęć do dalszej pracy.
17. Chwal za wszystko, co da się pochwalić.
 18. Doceniaj go.
 19. Nigdy nie przerywaj, kiedy on mówi.
 20. Pozwól mu kontynuować Twoją myśl na jego sposób.
 21. Słuchaj uważnie upewniając się, że dobrze rozumiesz.
 22. Rozwijaj jego samodzielność.
 23. Zachęcaj do krytycznego myślenia.
 24. Okazuj mu swoje pozytywne uczucia.
 25. Pokaż mu, że jesteś człowiekiem omylnym i popełniającym błędy.
 26. Stosuj różne metody nauczania - bądź nieszablonowy i ekscytujący.
 27. Odnoś do rzeczywistości to, czego go uczysz - niech praktyka uzupełnia teorię.
 28. Kończ lekcję w takim momencie, żeby miał poczucie niedosytu (jak w dobrym serialu).

Motywowanie jest sztuką, od tego procesu zależą wyniki oraz sukcesy uczniów. Dlatego też nauczyciele powinni stosować techniki motywowania uczniów do pracy.

- Praca w grupach sprawia, że wzrośnie jakość pracy, zdolności i umiejętności członków grupy uzupełniają się i sumują, grupa daje oparcie i poczucie przynależności, uczniowie lepiej się komunikują;
- Istotne jest także ustawienie ławek. Tradycyjne, czyli w rzędach, dobre jest na pracę klasową lub na pracę w parach. Do pracy w grupie ustawiamy stoły tak, aby wszyscy mieli ze sobą kontakt. Na godzinach wychowawczych najlepsze jest ustawianie krzeseł w kręgu (bez ławek, chyba, że są one potrzebna do jakiejś pracy warsztatowej);

Jeśli jest to możliwe, warto korzystać z pomocy urządzeń audiowizualnych lub komputerowych. Informacje docierają wtedy poprzez różne zmyły, co sprzyja zapamiętywaniu

- Warto też przygotowywać gotowe kserowane zadania (np. na sprawdzian lub powtórzenie wiadomości) lub ważne do lekcji informacje. Nie tracimy wtedy czasu na dyktowanie i mniejsze jest prawdopodobieństwo pomyłki u ucznia na skutek błędnie zrozumianej informacji.
- Stosowanie możliwie różnych metod nauczania i umiejętne dostosowywanie ich do tematu, celu i stylu uczenia;

- Zwracanie uwagi na potrzeby uczniów. Nie należy mówić monotonna – modulujemy głosem, pozwalamy uczniom na zadawanie pytań w każdym momencie lekcji. Pozwólmy im pofantazjować (nawet na matematyce jest to możliwe);
- Lekcje powinny być jak najatrakcyjniejsze dla uczniów.

Podsumowując można stwierdzić, że nauczanie powinno być procesem, który skłania uczniów do przejmowania kontroli nad własnym uczeniem się, ale także proponuje poziomy tej kontroli, zależne od zdolności poszczególnych osób. Nauczyciel powinien być osobą motywującą uczniów do pracy. Aby mógł to czynić skutecznie powinien poznać ucznia, jego indywidualne potrzeby i zainteresowania, skoncentrować uwagę na sposobach skłaniania uczniów do tego, by czuli się odpowiedzialni za własną naukę i aktywnie w nią się angażowali, nagradzać swoich uczniów oraz zachęcać, by sami się nagradzali i byli dumni z tego, czego dokonali. Nauczyciel musi stworzyć dobre relacje z uczniami i klimat charakteryzujący się wzajemną troską i wsparciem, bo tylko w ten sposób może wyzwolić uczniowską naturalną motywację do nauki, a przecież o to właśnie w nauczaniu chodzi.

Opracowała: Justyna Kiser

Bibliografia:

Arends R: „Uczymy nauczać”, Warszawa 1998

Hamer H: „Do efektywności nauczania”, Warszawa 1994

Brudzik E., Moszyńska A.: „Ja i mój uczeń pracujemy aktywnie” , cz. 1 i 2

Wykorzystałam również materiały ze szkoleń i kursów